

Esittelyt

Vapautta kehon tuntureilla

Inger-Mari Aikio, *69 čuoldda – 69 pylvästä*. Suom. Inger-Mari Aikio ja Helena Sinervo. DAT 2018. 152 s.

Inger-Mari Aikion runoteos *69 pylvästä* tekee häpeilemättömän katsauksen naisen seksuaalisuuteen. Runokokoelma ravistelee perinteisen saamelaisen runouden teemoja tarttumalla rohkeasti hieromasauvaan. Feministinen ja seksiposiitivinen teos antaa puheenvuoron ennen kaikkea naiselle. Sanansa saavat sanoa esimerkiksi neitsyt, vanhus, masturboinnista nauttiva nainen, Tinderiä selaileva sinkku, toinen nainen, ruuhkavuosien kuormittama vanhempi, turhautunut vaimo ja etäsuhteessa elävä. Teos rikkoo tabuja riemastuttavan esottomasti ja pureutuu monipuolisesti myös seksuaalisuuden ongelmakohtiin. *69 pylvästä* tuulettaa tervetulleesti saamelaisen kirjallisuuden kenttää.

Utsjoella syntynyt Inger-Mari Aikio (s. 1961) on paitsi kirjailija myös toimittaja ja elokuvantekijä. Hänen tuotannossaan tyyppillisesti esiintyvät ironia, omaelämäkerrallisuus ja suorapuhei-

suus toistuvat myös teoksessa *69 pylvästä*, mutta keskittyminen eksplisiittisesti naisen seksuaalisuuteen on uutta.

Saamelaisrunoudelle melko poikkeuksellisesti *69 pylvästä* ei juuri tuo esiin saamelaista kulttuuritaustaansa. Runoissa leikitellään jonkin verran saamelaiskulttuuriin perinteisesti kuuluvilla elementeillä puhuttaessa hirvaista, rykimääjasta ja tokasta aitauksessa. Runoissa myös liikutaan usein pohjoisissa maisemissa niin konkreettisesti Norjan vuonojen lomassa mutkitellen kuin vertauskuvin, kuten runossa ”heimolainen” (s. 56), jossa toisen kosketusta kuvataan vaaranrinteen laskemiseksi ja laaksossa hiihtämiseksi. ”Dierpmis ja sáráhká”-runon puhuja vertaa itseään *sáráhkáán*, suvunjatkamiseen liittyvään saamelaiseen esikristilliseen jumalattareen, ja kumppaniaan *dierpmikseen*, saamelaiseen ukkosenjumalaan. Näkökulma tuntuu raikkaalta ja toimivalta eroottisessa runoudessa. Keskiöön nousee saamelaisuuden sijaan ruumiillisten tuntemusten ja tunnetilojen kuvaus, johon laajakin lukijakunta voi samastua.

Runokokoelman kaikki 69 runoa on painettu rinnakkain suomeksi ja pohjoissaameksi. Typografisen ratkaisun avulla nämä kaksi kieliperinnettä tehdään yhdenvertaisiksi. Saamea ymmärtämättömälle teoksen erityistä antia onkin tutkia myös alkukielellä kirjoitet-

tua lyriikkaa.

Teoksen lyyrinen maisema ulottuu pohjoisen lisäksi esimerkiksi sademetsään, Karibialle, Australiaan ja Intiaan. Välillä musiikki vie kuvaannolliseen ja intohimoiseen *paso doble* -tanssiin Espanjaan ja tv:ssä pyörivä elokuva Ranskaan. Runossa ”irie” (s. 38) reggaen rytmit johdattavat kiihkeään kohtaamiseen, ja runon puhuja kokee, kuinka ”kosteu-temme maustaa karibiaa / kuin jerk jamaikalaista kanaa”, ja runossa ”kunta kinte” (s. 36) juhliitaan rajat ylittävää rakkautta: ”tummanruskeat kasvot / kuin totinen naamio / musta, musta, musta / kun kuljet vierelläni / valkoisen naisen rinnalla”. Maailmanmatkaamisen tematiikka ja eksoottisten sanojen putkahtelu syventävät kokonaisuutta tuomalla siihen erityisen vapauden tunteen.

Osa provokatiivisen teoksen runoista ahdistaa, mutta tunne feministisestä vallankumouksellisuudesta ja pyrkimyksestä emansipaatioon säilyy läpi teoksen. Tämä saavutetaan esimerkiksi ironian keinoin sekä osoittamalla naisen oikeus nautintoon. Teoksessa naisen identiteetin ydin onkin seksuaalisuudessa ja siitä voimaantumisessa. Kehollisuuden kautta nainen saa aktiivisen roolin eikä aina tarvitse nautintoonsa toista osapuolta. Nainen äityy myös sekä esi-neellistämään että kritisoiamaan miestä esimerkiksi kommentoimalla tämän

peniksen kokoa tai fyysistä kestoja pettyneenä. Tämä voidaan nähdä vastaiskuna naisen esineellistämisen tuskaisen pitkälle historialle.

Runoissa keskeisenä teemana toistuva himo kuvastaa naisen valtaa omaan ruumiiseensa ja halujensa toteuttamiseen. Molemmat osapuolet voivat nauttia seksistä yhtä paljon, ja huippukohdan saavuttamiseen riittää myös kiihkeä haaveilu ja itsetyydytys. Runossa ”äänekäs orjatar” (s. 90) muistellaan vavisuttavaa kosketusta menneisyydestä, mutta runon lopussa tapahtuu asennonvaihto, kun runon puhuja ilmaisee odottamatonta nautintonsa lähteeksi hieromasauvan: ”ah nii iihin aaah / o-na-nii-aaaa // on ostettava uusi / vanhus / surisee liian äänekkäästi”. Eroottinen runo hieromasauvalle huvittaa ja toisaalta myös osoittaa, että runokokoelma yhä ajankohtaisesti murtaa ja haastaa naisen seksuaalisuuteen liittyviä tabuja. Runossa ”huora ja alfauros” (s. 50) käsitellään halukkuuteen liittyviä kaksinaapaisia käsityksiä tuomitsemalla aktiivinen nainen ”riettaaksi vosuksi” kun taas miestä verraataan hirvaaseen, jonka on tyydytettävä eläimelliset himonsa. Uudenlainen naisääni ottaa runoissa tilaa oman seksuaalisuutensa etsintään mutta toisaalta puhuu avoimesti myös siitä koettelemuksesta, kun halua olisi mutta miestä ei.

Teos rikkoo perinteitä myös tuomal-

la lyyriseen maisemaan nykypäivän digitalisoituvan maailman ilmiöitä ja kommentoimalla globalisaation haasteita. Runossa ”tavaraluettelo” (s. 112) selataan Tinderiä, runossa ”pikku prinssi” (s. 122) chattailevat nuori mies ja iäkäs nainen, ja Spotify soi toistuvasti lemmentleikkien taustalla. Runossa ”ruudun takaa” (s. 130) kuvaillaan skypekseksiä: runon puhuja yrittää voittaa kumppaninsa kanssa fyysisen välimatkan, mutta lopulta kumpikaan ei pääse perille.

Ironialla on perinteisesti saamelaiskirjallisuudessa purettu kolonialistista hierarkiaa. *69 pylvästä* purkaa kolonialismin lisäksi nimenomaan patriarkaalista hierarkiaa ironisoimalla miehisyttä ja miestä. Mies ja miehisyys ovat teoksessa selvästi alakynnessä, ja runojen puhujat suhtautuvat mieheen toistuvasti ivallisesti ja kriittisesti. Mies muuttuu välillä myös käytön välineeksi ja patriarkaalinen maailmankuva kiepsahtaa nurinpäin, kun nainen esineellistää miestä esimerkiksi runossa ”urotyö” (s. 14), jossa nainen näkee miehen seksirobotinaan: ”vahva kuin hirvi / kestät ja kestät ja kestät / käännelehdet uusiin asentoihin / lisää vauhtia, hidastat / hyvinohjelmoitu robotti”. Lisäksi mies vertautuu tässäkin runossa primitiivisesti eläimeen.

Avioliiton ulkopuolisia suhteita käsittelevistä runoista ”huomenna” (s. 84)

kommentoi miehen valtaa: runon puhuja odottaa epätoivoisesti omaa vuoroaan kiireisen, naimisissa olevan miehen kalenterista. Yhdistelmä on samaan aikaan sekä humoristinen että pistävän kriittinen. ”Odotan sinua / jormaasi taikertuneena / kuin neulan lävistämä kärpänen”. *69 pylvästä* ei kaihdakaan myöskään monogamian kritiikkiä. Salarakkauten teeman lisäksi normit rikotaan esimerkiksi runoissa ”saunakamarissa” (s. 52) ja ”trio” (s. 42), jotka kertovat ryhmäseksin illoista.

Runossa ”päivähoidossa” (s. 60) väsynyt mies rinnastetaan lapseen. Runon puhuja lohduttaa miestä lopulta seksillä. Antautuminen ressurkin ”päivähoitajaksi” on toisaalta hyvinkin epäfeminististä, mutta runo asettaa miehen sääliänsä valoon. Asetelman voi nähdä myös kriittisenä kommenttina kuluneeseen ajatukseen naisesta ensisijaisesti äitinä:

”Ihan tätä en ajatellut / miehen suurin lohtu / on naisen lämmin kolo / olkoon sitten, ukkopolo, // jaksat taas elää / raskaan työn / nalkuttavan vaimon ja / eturauhasvaivojen kanssa”.

Äitiyttä ja lisääntymistä kommentoi myös runo ”kansalaisvelvollisuus” (s. 96), joka käsittelee raskaaksi tulemista. Runon nimi on selkeä kommentti ihannenaiteuteen sitkeästi liitettyyn äitiyden vaatimukseen ja yhteiskunnan asettamiin lisääntymiseen liittyviin

odotuksiin, jotka runon puhuja mukisematta täyttää.

Kokoelmassa sivutaan useita ajan-kohtaisia aiheita, ja näin *69 pylvästä* asetuu osaksi feminististä diskurssia. Runoja lukiessa voi miltei kuulla ratinaa, kun runojen puhujat venyttävät vahvoja rajanvetoja sukupuoliin kohdistuvien odotusten väliltä arkisia aiheita kuvaamalla ja rintaliivien kaltaisiin feministisiin symboleihin tarttumalla. Runo ”karšina” (s. 68) sanallistaa naisen rintoihin yleisesti liitettyjä rajoituksia: ”käytä rintaliivejä! / puristakoot / hiostakoot / kunhan nännit eivät tursota / mutta rinnat kyllä!” Tällaisten syvään juurrutettujen, sukupuolittuneiden käsityksien nurinkurisuuden osoittaminen ironian avulla on runokokoelman vahvuuksia. Runossa ”vastakarvaan” (s. 64) runon puhuja on tuskastunut erilaisiin karvanpoistomenetelmiin ja kyllästynyt naisen kehoon perusteettomasti kohdistuviin odotuksiin: ”autuasta kun / miehet saavat rakastaa / pehmeitä ja alastomia / karvattomia enkeleitään”. Kritiikillään runot kapinoivat tehokkaasti ideaalinai-seutta vastaan.

Vaikka *69 pylvästä* on raikas ja erilainen runoteos etenkin saamelaisen kirjallisuuden perinteet huomioon ottaen, jää marginaalisesuaalisuuksien käsittely valitettavan vähälle. Sukupuoli on häivyttetty runoista vain muutamassa, ja kaksi-

jakoisuus pakottaa heteronormatiiviseen luentaan valtaosassa runoja. Kuitenkin esimerkiksi edellä mainittu ”heimolainen” (s. 56) on mahdollista tulkita kahden naisen välisen rakastelun kuvaukse-
na, ja teoksesta löytyy myös ilahduttava mekkomies (s. 54), joka tuulettaa sukupuolirooleja:

”ujutan käteni helman alle / hyväilen nivusiasi / pyörittelen karvoja sormeni ympärille / mela ottaa asennon // tänään ripsiväri puuttuu / huulissasi tummaa punaa / miehen rooli vangitsee / vain luonani olet vapaa”.

Kokoelman päättää runo ”irti” (s. 150), jonka lintutematikasta voi ammentaa monipuolisen tulkinnan. Runon puhuja on siinä noussut vanhojen velvoitteidensa yläpuolelle ja rinnastuu näin vapauden tavoittelussaan lintuihin: ”joutsenajat ovat ohi / lentelen ja liitelen / levoton kangassirri”. Joutsen on Suomen kansallislintu ja lisäksi tunnettu siitä, että se pariutuu uskollisesti eliniäkseen. Runon voi lukea monogamiasta irtisanoutumiseksi, oodina sitoutumattomuudelle, mutta laveammin sen voi nähdä kuvastavan uuden identiteetin luomista. Sekä joutsen että kangassirri pesivät Pohjois-Suomessa, ja näin maisema yhdistyy osaksi runon puhujan identiteettiä; lintuna hän on onnellinen ja vapaa seuratessaan omia halujaan mutta yhä yhteydessä kulttuurisiin juu-

riinsa. Koko teoksen läpi kantava vapautumisen nautinto kulminoituu näin kokoelman viimeiseen runoon.

Venla Niinistö ja Suvi Pulliainen

